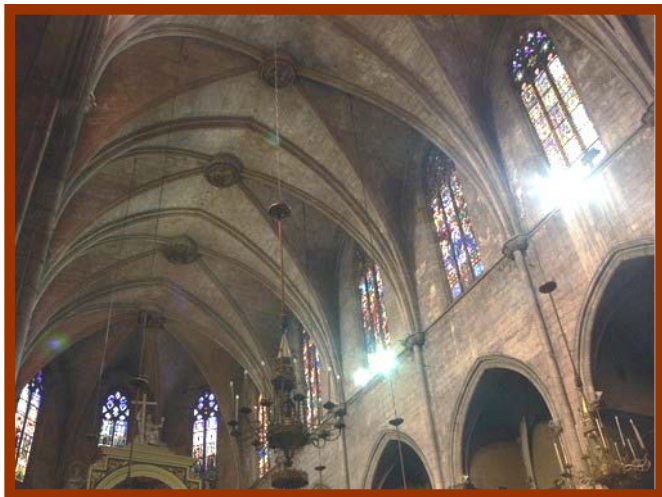

EL TEMPLE GÒTIC I LA M.D. DE MONTSERRAT

La bonança econòmica que vivia la ciutat a principis del segle XIV, conseqüència de l'expansió territorial de la corona pel Mediterrani, va dinamitzar els sectors productius i va procurar l'enriquiment i l'ascens social dels mercaders, armadors i funcionaris reials. Aquesta situació social es va traduir en millores en les construccions privades i públiques. L'Església també va veure la necessitat d'iniciar un procés d'ampliació de la seu i de les grans esglésies parroquials.

Els administradors de l'església de Sant Just i Sant Pastor que, segons les cròniques, no tenia prou capacitat per acollir els nombrosos fidels que assistien a les celebracions, van decidir la construcció d'un nou temple de més àmplies proporcions i amb un nombre major d'altars. La nova obra es va iniciar a principis de febrer de l'any 1342, en estil gòtic propi de l'època.

La línia arquitectònica és molt simple i pura, seguint la tradicional sobrietat constructiva característica del gòtic català; la planta és de nau única i té cinc trams amb volta de creueria, tancada per les

Església de nau única amb volta de creueria de cinc trams, capelles laterals i absis de cinc panys també amb dues capelles laterals. El projecte s'atribueix a l'arquitecte Bernat Roca (segle XIV)

corresponents claus de volta, artísticament esculpides i policromades, amb escenes de la vida de Jesús i Maria. Totes elles són del segle XIV tret de la que representa l'Anunciació a la Mare de Déu, que és del segle XV. A cada tram disposa de la corresponent capella lateral, entre els contraforts adossats al mur, i té un absis de cinc panys, també amb una capella a banda i banda.

Sobre la línia de capelles, els finestrals estan situats entre els intercolumnis, tant en els laterals com en l'absis, amb traceries calades de l'època. Al fons de cada capella també s'obren finestrals, en molts casos obstruïts pels altars, la majoria d'ells d'estil neogòtic del segle XIX.

Les façanes són d'una extrema simplicitat. Les laterals consisteixen en un senzill joc dels prismes dels contraforts amb la superfície llisa a la part baixa. La façana principal ostenta una sola de les dues torres semioctogonals projectades. Només té una porta, amb el cos inferior sobresortint i un gran finestral a la paret alta, resguardats per uns guardapols conopials del segle XV. La façana va ser restaurada l'any 1887 sota la direcció dels arquitectes J. O. Mestres i August Font.

No s'ha conservat

L'Epifania. Clau de volta del segon tram de la nau. S. XIV

documentació de la cerimònia de consagració del primer altar major, ni tampoc cap làpida commemorativa. Segons F. P. Verrié podria molt bé ser pels volts de 1360, data en la qual els parroquians Pere de Rovira, Jaume de Vallseca, Berenguer Vives i Jaume Boscà van encarregar al mestre Bernat Roca la construcció d'un tabernacle que presidís l'altar major. En aquesta data la construcció del temple estava força avançada però encara no s'havien construït les dues capelles més pròximes a la capçalera i tampoc no devien estar tancades totes les voltes. Es pot també pensar, com indica C. Borau, que l'encàrrec d'aquest sagrari o tabernacle no implica necessàriament que el nou presbiteri de

l'església ja estigués aleshores acabat del tot, perquè existeix la possibilitat que provisionalment es posés a l'altar de l'església romànica, mentre duraven les obres.

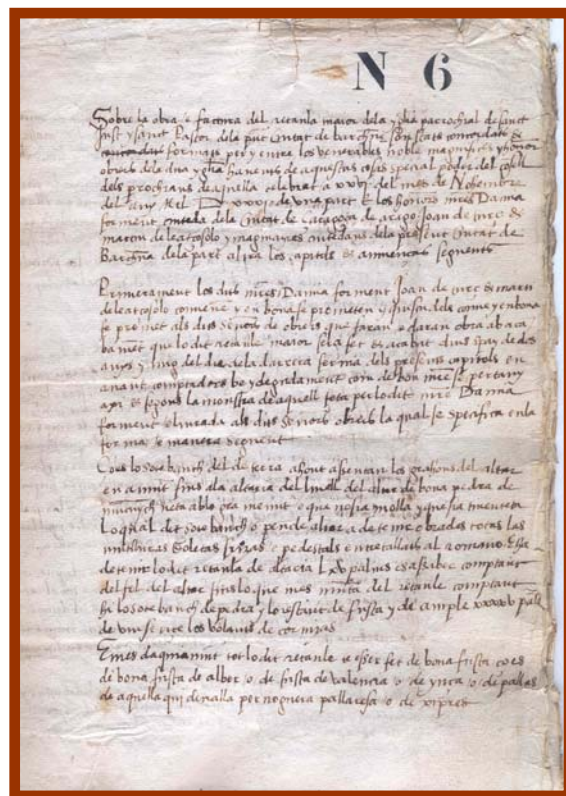
Bernat Roca, no era altre que l'arquitecte de la catedral de Barcelona i de les muralles de la Rambla. Fou *maestre* de les obres del senyor rei i, en ser el constructor del tabernacle de Sant Just i l'únic arquitecte que figura en el primer període de construcció de l'església, ha fet pensar que també podia haver estat ell el primer director de les obres del nou temple.

Altres arquitectes i mestres de cases van intervenir en les obres mentre durà l'ampliació de Sant Just. Ens consta Pere Arús l'any 1376, Pere Buïgues dirigia les obres l'any 1413, Pere

Blai i Joan Safont van dirigir les del campanar vers el 1567, el mestre Rius va construir el cos adossat que contindria l'escala de caragol i Antoni Constantí va coronar el campanar amb una barana calada.

Les obres de Sant Just van causar un gran esforç econòmic a la comunitat. La crisi que patia el país, les pestes i per tant la disminució de la població, van ser causa de l'alentiment de la construcció. No n'hi havia prou amb les dotacions econòmiques destinades a la fundació de beneficis i retaules i va caldre aportacions extraordinàries, com la capta d'almoines dintre de la demarcació de Sant Just, de la qual en dóna testimoni el cens parroquial de 1390, elaborat amb aquesta finalitat. Aquest cens, custodiat a l'arxiu parroquial, ens descriu illa per illa els habitants del barri. També els bisbes de Barcelona van concedir en diverses ocasions indulgències a aquells qui ajudessin a la construcció del temple.

L'any 1522 fou un any important per la comunitat i la feligresia. El dia de Nadal el bisbe de Barcelona D. Joan de Cardona, va beneir la capçalera del temple i va celebrar una solemne missa pontifical. El temple lluïa la seva màxima esplendor. S'havia procedit a l'ampliació del presbiteri sota la direcció de Tomàs Barsa. El mestre vidrier Jaume Fontanet havia construït les vidrieres del cap de l'altar, algunes de les quals encara avui dia podem contemplar i que van proporcionar una atmosfera càlida, acolorida i irreal on els fidels es podien sentir segurs emparats per l'Església, tot contemplant la "llum d'essència divina", com poèticament la definí l'abat Suger de Saint-Denis. També els "escolans choristes" dels quals tenim constància des del 1426 i l'orgue que existia abans de 1494, van ajudar a donar relleu a una celebració que perdurà en el record dels assistents.

Primera pàgina de la concòrdia signada, l'any 1531, entre la Junta d'Obra de Sant Just i els escultors Damia Forment, Díez de Liatzasolo i Joan de Tours per a la construcció d'un gran retaule renaixentista.

Es va acordar també la construcció d'un retaule que, seguint les influències vingudes d'Itàlia, havia de ser *a lo romano*, és a dir, la Junta d'Obra va contractar amb els artistes Damià Forment, Martí Díez de Liatzasolo i Joan de Tours un altar renaixentista. Segons el contracte de 1531, que es guarda a l'arxiu parroquial, el projecte, per desavinences amb Damià Forment, el van portar a terme en Díez de Liatzasolo i en Joan de Tours. El contracte determina amb precisió les característiques del retaule i les advocacions que hi havien de figurar. Les mides havien de ser: 65 pams d'alt per 45 pams d'ample. Es va construir entre el 1535 i el 1542. Anys més tard el retaule va ser pintat per Pere Sarafí - lo Grech- (1557-1567), Guillem Guiot (1567-1571 i Ramon Puig (1571-1572). El retaule va ser enderrocat per causa del seu mal estat de conservació.

També és del segle XVI una important obra d'art: el

Altar de la Santa Creu de la capella de Sant Feliu, de Pere Nunyes (1530), on s'ha realitzat el testament sacramental des de l'any 1082 fins la seva derogació l'any 1991

retaule de la Santa Creu, de la capella de Sant Feliu, que Jaume Joan de Requesens va encarregar al mestre entallador de retaules Joan de Brusselles i al pintor portuguès Pere Nunyes. De tots els retaules que es van produir en el temple durant els segles XVI i XVII, el retaule de la Santa Creu és l'únic que ha perdurat fins els nostres dies. Emmarcat per una arquitectura de talla daurada, encara gòtica, apareixen les taules d'un estil pictòric ja renaixentista, amb el treball de la perspectiva en cada una de les escenes, amb introducció de paisatge i d'arquitectura clàssica i amb figures d'un drama-

tisme teatral i tenebrós.

Requesens va sol·licitar autorització per obtenir dret de sepultura en aquesta capella, la qual cosa li fou concedida amb la condició que l'altar servís perpètuament per a prendre jurament als testimonis del testament sacramental. Aquest testament es va celebrar a la capella de sant Feliu des del segle

XI fins que el Parlament de Catalunya el va derogar, per obsolet, per Llei 40/1991 de 30 de desembre. L'últim testament es va celebrar l'any 1989.

L'any 1804 es va projectar l'altar major actual, en estil neoclàssic, que es va construir entre 1816 i 1832. Està format per sis parells de columnes de marbre de Tarragona, d'una sola peça, amb capitells d'ordre corinti, de fusta daurada, que subjecten una cúpula absidial, també de fusta, que acull les

Altar major i presbiteri actual de la Basilica dels Sants Màrtirs Just i Pastor. A la capçalera els vitralls de Jaume Fontanet de 1522.

imatges dels sants patrons Just i Pastor. També a l'altar major es veneren les imatges de la Fe i dels quatre evangelistes, obra dels germans Vallmitjana, col·locades el 1854.

La Mare de Déu de Montserrat presideix l'altar major perquè segons l'antiquíssima tradició que havia prevalgut de generació en generació, la Moreneta o verge Jerosolimitana, com llavors era coneguda, va rebre culte en aquest temple des dels primers temps del cristianisme fins la invasió dels sarraïns. Va ser llavors que el bisbe de Barcelona, per temor a que fos profanada, la va fer amagar a la muntanya de Montserrat, on segons la llegenda va restar oculta fins l'any 880, quan miraculosament fou trobada. Històricament consta que l'any 888 existia a la santa

Muntanya una capella dedicada a la Verge Maria, que el Comte Guifré el Pelós va donar al Monestir de Ripoll i on l'any 1025 l'abat Oliva, abat de Ripoll i bisbe de Vic, va fundar el primer monestir.

Quan l'any 1531 es va projectar la construcció del retaule renaixentista, la imatge de la Moreneta ocupà un lloc central. Aquesta imatge atribuïda a Díez de Liatzasolo ha arribat fins els nostres dies i avui, després d'estar uns anys en dipòsit al

Museu de Montserrat, en la darrera remodelació de la sagristia, s'ha col·locat en un lloc preferent.

A principis del 1786 la Confraria del Sant Rosari es va posar sota la protecció de la M.D. de Montserrat i el 1797 es va proposar la construcció d'un nou altar a la capella de la Santa Espina, avui del Sagrat Cor. De primer es va fer un cambril a la part posterior i el 1884 sota la direcció de l'arquitecte August Font es va construir un nou altar.

Imatge de la M.D. de Montserrat del retaule renaixentista projectat el 1531. Atribuïda a Martín Díez de Liatzasolo, va ser policromada per Pere Serafi anomenat "lo Grech".

La vinculació amb el monestir montserratí s'havia anat enfortint cada cop més. L'any 1881 la Confraria Nostra Senyora de Montserrat de Sant Just va ser agregada a la Pontifícia i Reial Confraria de Nostra Senyora del Santuari de Montserrat, amb els beneficis espirituals que això comportava.

Com que durant els primers anys del segle XX la Confraria de N.S. de Montserrat va tenir un notable increment de socis i de capacitat d'influir en les decisions de la parròquia, s'aconseguí que l'any 1915 es traslladés la imatge de la M.D. de Montserrat al centre de l'altar major. L'any 1944 es va entronitzar una nova imatge, obra de l'escultor Joan Matamala, que és còpia exacta de la talla romànica

del monestir de Montserrat.

Cada any la Confraria de la N.S. de Montserrat organitza unes solemnes celebracions el dia 27 d'abril a les quals assisteixen els parroquians i els devots de la Moreneta de tota la ciutat, per implorar la seva protecció i comprar les tradicionals coques.

**(Aquest treball ha estat publicat al setmanari Catalunya Cristiana el dia
14 de febrer de 2008)**